

Krzysztof Bortnik, *Rożański Jan (1923–2005)* [w:] Tekstowa kartoteka osobowa przemyslan, pod red. Anny Siciak, na stronie Przemyskiej Biblioteki Publicznej; zob. także Krzysztof Bortnik, *Rożański Jan (1923–2005)* [w:] *Słownik biograficzny twórców oświaty i kultury XIX i XX wieku Polski południowo-wschodniej*, pod red. Andrzeja Meissnera, Kazimierza Szmyda, Rzeszów 2011 s. 347–348

Rożański Jan (1923–2005) – regionalista, popularyzator historii ziemi przemyskiej, działacz kultury; z zawodu handlowiec.

Ur. 10.05.1923 r. w Przemyśle jako syn Ludwika Rożańskiego i Marii z Rutkowskich. Uczęszczał do Szkoły Podstawowej im. Tadeusza Czackiego (1930–1937), a następnie do Gimnazjum im. Kazimierza Morawskiego. Od 1938 r. członek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Po wrześniu 1939 r. mieszkał w radzieckiej części miasta. W lutym 1941 r. zaczął pracować jako dezynfektor (posadę utrzymał także pod okupacją niemiecką do maja 1944 r.), co znacznie ułatwiło mu działalność konspiracyjną, prowadzoną najpierw we własnym zakresie (produkcja i kolportaż ulotek), a następnie (od jesieni 1941 r. do sierpnia 1942 r.) w komórce wywiadu strategicznego Związku Walki Zbrojnej. Przyjął pseudonim „Poraj”. Pod koniec 1942 r., utraciwszy dotychczasowe kontakty, wstąpił do Narodowej Organizacji Wojskowej. W maju 1944 r. został aresztowany przez Gestapo i skazany na karę śmierci (umieszczony na liście zakładników). Uniknął egzekucji w związku ze zbliżającym się frontem. Był więziony w krakowskim Więzieniu Montelupich, a następnie w obozie koncentracyjnym „Gross-Rosen” oraz jego filii w „Landeshut”, gdzie przebywał do 9.05.1945 r. Po uwolnieniu powrócił do Przemyśla.

Jesienią 1945 r. zaangażował się w działalność konspiracyjnego Stronnictwa Narodowego, a w roku następnym objął funkcję kierownika okręgu Młodzieży Wielkiej Polski. Współtworzył i rozprowadzał podziemny tygodnik „Naród w Walce”. 23.05.1946 r. został aresztowany przez Urząd Bezpieczeństwa Publicznego. Był więziony i przesłuchiwany w Rzeszowie, a od sierpnia w Przemyślu. 11 października zwolniono go warunkowo z aresztu, a 4.12.1946 r. wyrokiem Sądu Okręgowego w Przemyślu skazano na 3 miesiące więzienia z zaliczeniem okresu aresztowania w wymiar kary (stosunkowo łagodne potraktowanie zawdzięczał wstawiennictwu zaangażowanego w działalność SN sędziego Stefana Wąsa). Został zrehabilitowany 21.01.1995 r.

W 1948 r. zobowiązał się do współpracy z UB, jednakże w 1951 r., skutkiem odmowy współdziałania i zerwania kontaktu, wyłączono go z sieci informatorów. Pod koniec lat sześćdziesiątych doszło do odnowienia współpracy.

Od 1.09.1947 r. był członkiem Stronnictwa Demokratycznego. Z jego ramienia, w latach 1969, 1978 i 1984, wybierany do Miejskiej, a w 1988 r. – do Wojewódzkiej Rady Narodowej. Jako radny miejski zasiadał w Komisji Kultury.

Od początku lat pięćdziesiątych działał w przemyskim oddziale Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego (od 1953 r. jako członek zarządu, w latach 1957–1958 jako prezes). W 1957 r. wstąpił do Towarzystwa Przyjaciół Nauk; od 1961 r. był członkiem jego zarządu. W 1960 r. przystąpił do Polskiego Towarzystwa Historycznego, w którym w latach 1967–1972 i 1982–1990 był członkiem zarządu od-

działu przemyskiego; w 1967 r. kierował jego sekcją wydawniczą. Należał ponadto do Polskiego Związku byłych Więźniów Politycznych Hitlerowskich Więzień i Obozów Koncentracyjnych (od 1946 r.), Związku Bojowników o Wolność i Demokrację (od 1949 r.), Polskiego Towarzystwa Archeologicznego (od 1954 r.), Towarzystwa Przyjaciół Przemysła i Regionu (od 1975 r.) Stowarzyszenia Autorów Polskich (od 1982 r.) i Towarzystwa Przyjaciół Fortyfikacji (od 1990 r.). Współpracował z Muzeum Narodowym Ziemi Przemyskiej i Południowo-Wschodnim Instytutem Naukowym w Przemysłu.

Był autorem blisko 40 książek i broszur, a także licznych artykułów w periodykach naukowych („Przemyskie Zapiski Historyczne”, „Rocznik Przemyski”, „Studia Przemyskie”) tudzież na łamach prasy niefachowej („Życie Przemyskie”, „Profile”, „Widnokrag”). Najchętniej poruszał problematykę obu światowych wojen oraz ruchu turystycznego w ujęciu regionalnym, np.: *Forty przemyskie*, Kraków 1964; *Twierdza Przemysł*, Warszawa 1966; *Przemysł w I wojnie światowej*, Przemysł 1969; *Sport i turystyka*, W: *Miasto i powiat Przemysł w Polsce Ludowej*, red. A. Kunysz, Przemysł 1973; *Przemysł w latach drugiej wojny światowej*, W: *Tysiąc lat Przemysła*, t. 2, red. F. Persowski, A. Kunysz, J. Olszak, Warszawa–Kraków 1974; *Prawobrzeżny Przemysł od 28 września 1939 r. do 28 czerwca 1941 r.*, „Przemyskie Zapiski Historyczne” 1974; *Sto lat turystyki polskiej w Przemysłu*, „Rocznik Przemyski” 1978, t. 19–20; *Fall Barbarosa” nad Sanem*, Rzeszów 1982; *Działalność niemieckiej tajnej policji państwowej (Gestapo) na terenie Przemysła i okolicy*, „Studia Przemyskie” 1993, t. 1; *Tajemnice Przemyskiej Twierdzy*, Przemysł 1995.

Opracował szkice monograficzne Przemyśla, Krasi-czyna, Dubiecka, Birczy, Słonno i Lubaczowa. Część publikacji sygnował wspólnie z Aleksym Gilewiczem lub Zbigniewem Ziembolowskim. Jego wspomnienia z okresu okupacji opublikowano w pracy *Pamiętam każdy dzień. Losy Żydów przemyskich podczas II wojny światowej*, red. J. Hartman, J. Krochmal, Przemyśl 2001. Był autorem sztuki *Szwejk w Przemyśle* (w latach 1979–1981 wystawiana w teatrze „Fredreum”).

Redagował pisma: „Turystycznym Szlakiem” (1957–1958) i „Z Naszej Ziemi” (1963–1967). W 1992 r. wszedł do zespołu redakcyjnego „Przemyskich Zapisów Historycznych”. Prowadził również aktywną działalność odczytowa, wygłaszając m.in. referaty: *Przemyśl w latach I i II wojny światowej*, *Przemyśl w latach 1939–1941*, *Przemyśl w walce z okupantem*, *Organizacja i działanie ruchu oporu na terenie Przemyśla*, *100 lat turystyki polskiej w Przemyśle*, *Wąwóz nad Sanem*, *Zabytki historyczne miasta Przemyśla*, *Zarys dziejów Przemyśla*, *Wspomnienia z obozu koncentracyjnego*, *Budownictwo obronne Przemyśla*, *Okupacja hitlerowska Przemyśla*, *Dzieje militarne Przemyśla*, *Udział przemyslan w II wojnie światowej*, *Obrona Przemyśla w czerwcu 1941 r.*, *Dzieje Przemyśla od X do XIV wieku*, *Dzieje Przemyśla od XV do XVIII wieku*, *Architektura militarna Przemyśla*, *Okupacja hitlerowska powiatu przemyskiego*, *Obrona Twierdzy Przemyśl*, *Wyzwolenie Przemyśla w lipcu 1944 r.*, *Ruch oporu na terenie województwa przemyskiego*, *Rozwój przestrzenny miasta Przemyśla*, *Przyczyny upadku twierdzy przemyskiej w 1915 r. w świetle pamiętników*, *Obwarowania obronne Przemyśla od połowy XIX do połowy XX w.*, *Oblężenie twier-*

dzy przemyskiej w latach 1914–1915, Walki polsko-ukraińskie 1918–1919 w Przemyślu, Działalność Narodowej Organizacji Wojskowej – Armii Krajowej w Przemyślu, Rozwój sportu i turystyki w Przemyślu, Zabytki województwa przemyskiego.

Był autorem lub współautorem wystaw: *Przemysł w I wojnie światowej* (1965, 1994, 1995); *100 lat turystyki polskiej w Przemyślu* (1973); *Ludowe Wojsko Polskie w służbie społeczeństwa, miasta i powiatu Przemyśl w latach 1944–1948* (1974); *25 lat oddziału PTTK w Przemyślu* (1975); *Nowa Zelandia* (1976, 1983); *Przemysł w latach II wojny światowej* (1995); *Tajemnice przemyskiej twierdzy* (1995). Współpracował z telewizją oraz przemysłem kinematograficznym; przyczynił się m.in. do powstania filmu fabularnego *Fort 13* (1983) w reżyserii Grzegorza Królikiewicza.

Był też inicjatorem licznych wycieczek krajoznawczych (podczas jednej uległ poważnemu wypadkowi, doznając trwałego urazu nogi).

W uznaniu zasług z okresu okupacji, a także na niwie popularyzatorskiej historii regionalnej, wielokrotnie odznaczony. Wpisany do Księgi Zasłużonych dla Województwa Przemyskiego i Miasta Przemyśla.

Od 1950 r. był żonaty ze Stanisławą z Solskich. Miał dwoje dzieci – Barbarę i Wojciecha. Zm. w Przemyślu 26.04.2005 r.

Bibliografia: IPN Oddział w Rzeszowie, Akta w sprawie wniosku Jana Rożańskiego o odszkodowanie za niesłuszne aresztowanie, sygn. 101/34, k. 1–30; tamże, Charakterystyka nr 4 nielegalnej działalności Rzeszowskiego Okręgu Stronnictwa Narodowego, sygn. 05/9; tamże, Akta nadzoru w sprawie Władysław Tutek i inni, sygn. 108/1148; tamże, Teczka personalna inf. „7755” następnie TW „Kazi-

mierz” 1948..1975, sygn. 00111/3; Polskie Tow. Turystyczno-Krajoznawcze w Przemyślu, Książka protokołów Oddziału PTTK – Przemyśl 15.05.1950 – 6.05.1959; Трудовая книжка: Рожански Иван w zbiorach Południowo-Wschodniego Instytutu Naukowego w Przemyślu; Materiały ze zbiorów rodziny w posiadaniu p. Marcina Dumy. Budzyński Z., *Bibliografia zawartości „Rocznika Przemyskiego” za lata 1909–1994*, Przemyśl 1994; Felczyński Z., *Kronika Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyślu 1909–1979*, W: *Siedemdziesiąt lat Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyślu 1909–1979*, red. Z. Felczyński, M. Kryczko, A. Kunysz, i in., Przemyśl 1979, s. 195–276; Fenczak A.S., *Sztuka i kultura Przemyśla i okolicy. Materiały do bibliografii*, Przemyśl 2002. *Materiały do bibliografii dziejów Przemyśla (1944–1974)*, oprac. Z. Konieczny, J. Motylewicz, Przemyśl 1976; Rożański J., *Autobiografia*, „Biuletyn Informacyjny Towarzystwa Przyjaciół Nauk” 2004, nr 9, s. 80–81; Tenże, *25 lat Oddziału PTTK w Przemyślu*, Przemyśl 1975; Tenże, *Narodowa Organizacja Wojskowa – Armia Krajowa w Przemyślu (1939–1945)*, „Przemyskie Zapiski Historyczne” 1994, R. 10, s. 89–90; Tenże, *Obóz narodowy w Przemyślu. Rys historyczno-wspomnieniowy*, „Rocznik Przemyski” 1991–1992, t. 28, s. 254–263; *Z umiłowania rodzinnego miasta. Życie rozmawia z Janem Rożańskim – popularyzatorem piękna i historii Ziemi Przemyskiej*, „Życie Przemyskie” 1982, nr 17, s. 6; *Sprawozdania z posiedzeń naukowych oraz działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk i innych towarzystw naukowych i kulturalnych miasta Przemyśla (za lata 1964–1969)*, Przemyśl 1965–1970; *Sprawozdanie z pracy Zarządu Oddziału PTH w Przemyślu 23 maja 1976 – 20 czerwca 1978*, Przemyśl 1978; *Sprawozdanie z pracy Zarządu Oddziału PTH w Przemyślu 1 lipca 1990 – 20 stycznia 1996*, Przemyśl 1996; *Sprawozdanie z pracy Zarządu Oddziału PTH w Przemyślu 29 maja 1999 – 21 czerwca 2003*, Przemyśl 2003; *125 lat Fredreum. Kontynuacja wydawnictwa „100 lat Fredreum” 1969–1994*, red. Z. Stypułkowski, i in., Przemyśl 1994; *Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Przemyślu. Informacja o stanie Towarzystwa i działalności Zarządu w okresie od 1 maja 1994 do 31 marca 1995*, oprac. Z. Budzyński, Przemyśl 1995; *Wystawa 25 lat oddziału PTTK w Przemyślu*, Przemyśl 1975; *Wystawa Przemyśl w I wojnie światowej (kwie-*

cień – maj 1965), Przemysł 1965; *Wystawa 100 lat turystyki polskiej w Przemysłu*, Przemysł 1973.

Balicka G., *Jan Rożański. Bibliografia przedmiotowo-podmiotowa*, Przemysł 1998; Duma M., *Rożański Jan*, W: *Przemyski słownik biograficzny*, t. 2., red. L. Fac, T. Pudłocki, A. Siciak, Przemysł 2011, s. 106–114; Fac L., *Jan Rożański. Wspomnienie*, „Nasz Przemysł” 2015, nr 3, s. 6–10; Iwaneczko D., *Urząd Bezpieczeństwa w Przemysłu 1944–1956*, Rzeszów 2004, s. 62; *Jan Rożański [nekrolog]*, „Nasz Przemysł” 2005, nr 5, s. 22; Kaczmarski K., *Podziemie narodowe w powiecie przemyskim w latach 1944–1946*, W: *Powiat przemyski w latach 1944–1956*, red. K. Kaczmarski, M. Krzysztofiński, Przemysł–Rzeszów 2006, s. 171–192; Kubrak Z., *Służba społeczna historyków. Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Przemysłu 1928–2003*, Przemysł 2006; Kunysz A., *Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej. Zarys monograficzny*, Przemysł 1984; Tenże, *W służbie kultury i regionu. Rzecz o muzeum w Przemysłu*, Przemysł 1989; MG, *Kochał Przemysł*, „Życie Podkarpackie” 2005, nr 18, s. 24; Nawrocki Z., *Zamiast wolności. UB na Rzeszowszczyźnie 1944–1949*, Rzeszów 1998, s. 163; Szybiak K., *Jan Rożański (1923–2005)*, „Biuletyn Informacyjny Towarzystwa Przyjaciół Nauk” 2004, nr 9, s. 79–80.